

CS. ALÁD és ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY.

XIII. ÉVFOLYAM.

1887.

Felelős szerkesztő: BOD PÉTER.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Szeptember óta: CZIRJAK ALBERT.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.



KOLOZSVÁRT.

NYOMATOTT ORMÓS FERENCZNÉL AZ EV. REF. FŐTANODA BETŰIVEL.



BCU Cluj / Central University Library Cluj

108180

AZ 1887-ik ÉVFOLYAM TARTALMA:

| I. I. ke | any czikkek, paedagogiai érte- ések- és alkalmi közlemények. | Lap. |
|----------|---|--------------|
| 1. | var. Bölcselmi és népiskolai neveléstan . . . | 154. |
| 2. | r. Bartók István. Az erkölcs- és vallás ta- nitásáról . . . | 153. |
| 3. | enedek János. Egyesületi működésünkről . . . | 129. |
| 4. | enedek József. Alkalmi beszéd Váradi Ká- roly feletl . . . | 147. |
| 5. | enedek Sámuel. Elnöki megnyitó beszéd a "Váradi" emlékünnepevény . . . | 138. |
| 6. | inder Laura. A berlini nők kérvénye a nő- nevelés érdekében . . . | 178. |
| 7. | od Péter. Nyilatkozat . . . | 105. |
| 8. | oros György. Felsőbbrendű nevelést leánya- inknak . . . | 27. |
| 9. | r. Brassai Sámuel. A gyermeklapok . . . Egyről másról csevegés . . . | 2. 35. |
| 10. | zirják Albert. Nyilatkozat . . . | 105. |
| 11. | ek Lajos. Levél a kolozsmegyei tanítótestü- lethez . . . | 149. |
| 12. | ortsák Gyula. Tesületi- és társadalmi fel- adataink . . . | 169. |
| 13. | Dr. Ferenczi Zoltán. Váradi Károly emlé- kezete . . . | 138. |
| 14. | Gáspár János. Alsófehérmegye népoktatási állapota az 1885/6-ik tanévben . . . | 29. |
| 15. | Haralyi Lajos. A tanítóképzésdei bennlakásról. Tanítói jubileum . . . | 120. 150. |
| 16. | Hegedűs Sándor. Levél a kolozsmegyei tan- testület elnökéhez . . . | 149. |
| 17. | Dr. Imre Gábor. Némely tanszerekről egész- ségtani szempontból . . . | 87. 95. |
| 18. | Józsa Dániel. Válasz Szentgyörgyi Lajos: "Tisztázunk egy nyelvtani kérdést" cz. cikkére . . . | 37. |
| " | " " "Az irva-olvasás előgyakor- latai" kérdéseikhez . . . | 44. 53. |
| " | " " Egész számokkal való osz- tási művelés . . . | 91. 98. |
| 19. | Kasztner Janka. A magyar nőnevelésről . . . | 79. |
| 20. | Keményfi Katinka. A sympathikus érzel- mek paedagogiai fontos- sága és művelése . . . | 162. 170. |
| 21. | Kovácsi Antal. A községi iskolák nyomoru- sága . . . | 9. |
| 22. | Kozma Ferencz. Kolozsmegye népnevelésügyi állapota 1885 6-ban . . . | 18. |
| " | " " Kolozsvár elemi oktatásügyi állapota . . . | 43. |
| 23. | Paál Ferencz és Klis Lajos. A kolozsme- gyei tanító-testület nevelésügyi bizottságának Véleménye az az egészségtannak a népisko- lában tanításáról és ezzel kap- csolatban dr. Széll Lajos "Életmentés és egészségtan" cz. könyvéről . . . | 70. |
| " | " " Emlékezés dr. Jenei Viktorról . . . | 149. |

| | | |
|-----|---|--------------|
| 24. | Pallos Albert. Maros-Tordamegye 1885/6-ki tanévi tanügyi állapota . . . | Lap. 113. |
| 25. | Pap György. Anyagi helyzetünk . . . | 90. |
| " | " " Társadalmunk egyik betegségéről . . . | 108. |
| " | " " Iskolalátogatás és iskolafel- ügyelés . . . | 170. 183. |
| 26. | Péterfy Sándor és Luttenberger Ágost. A magyarországi tanítók országos segély-egylete ügyében . . . | 155. |
| 27. | Dr. Rózsahegyi Aladár. Az iskolaépület egészségtani szempontból . . . | 51. 59. |
| 28. | S. Kövizsgálati jutalmazásokról . . . | 67. |
| 29. | Szentgyörgyi Lajos. Vitaték az irva-ol- vasás köréből . . . | 19. 30. |
| " | " " Megkel-e a növendék le- ányokkal ismertetni a rosszat? . . . | 119. |
| 30. | Szerkesztőség. Felhívás előfizetésre . . . Felhívás előfizetésre . . . | 1. |
| 31. | Ujfalussy Sándor. Gyermekvédelem . . . | 81. |
| 32. | Zajzon Dénes. Az emlékező tehetség nevelé- séről . . . | 3. 10. |
| " | " " Verulamii Bacon paedagogiai hatása . . . | 61. 68. |
| " | " " A népnyelv a népiskolában . . . | 161. |
| 33. | Névtelen. Báró Eötvös J. halála évfordulóján . . . | 17. |
| " | " " A tanító . . . | 106. 118. |
| " | " " Királylátogatás után . . . | 117. |
| " | " " Közoktatásügyünk állapota 1885. 1886-ban . . . | 184. |
| " | " " Dr. Jenei Viktor . . . | 129. |
| " | " " Váradi Károly emlékezete . . . | 137. |

II. Tárczaczkikkek és hasonlók.

| | | |
|----|---|----------------|
| 1. | Bournáz János. A hold befolyása a földre . . . | 164. 172. 180. |
| 2. | Czirják Albert. A megszokás és az újak ingere . . . | 70. 82. |
| 3. | Dr. Ferenczi Zoltán. A régi és új mi- veltség . . . | 4. 12. |
| " | " " Szemmel látott tények . . . | 132. |
| 4. | Zajzon Dénes. Az egészséges lakás . . . | 108. 120. |
| 5. | Névtelen. Váradi Károly "Új és napló" jegyzeteiből . . . | 140. |

III. Irodalom.

| | | |
|----|---|------|
| 1. | Dr. Bartók István. A gyermeknevelésről egészségi szempontból. irta: Szászvárosi D. Jenő . . . | 175. |
| 2. | Bournáz János. Általános számtan az al- sófoku keresk. iskolák szá- mára. irta: dr. Veres Vilmos . . . | 103. |
| 1. | Csiki Béla. Szeben vármegye földrajza, irta: Szántó Mihály . . . | 93. |
| 4. | Elek Gyula. Magyar nyelvtan, irta: Var- gyas Endre . . . | 23. |

| | Lap. |
|--|------|
| 5. S. J. A földrajz alapfogalmai, kapcsolatban Brassó megye földrajzával, írta: <i>Verecs László</i> | 13. |
| " " Haladás a beszéd- és értelem gyakorlatok terén | 100. |
| 6. Schwarzl Adél. Györfly-féle népiskolai képes tankönyvek | 47. |
| 7. Szabó Lajos. 101 iskolai ének. Szerkeszté <i>Welner Gy. József</i> | 166. |
| 8. Ujfalussy Sándor. A népiskolai felügyeletről, írta: <i>Regéczi József</i> | 64. |
| 9. Varga József. Előfizetési felhívás Dalárszeseb könyv cz. zeneműre | 54. |
| 10. Névtelen. Földrajz, írta: <i>Faludi János</i> | 76. |
| " " Magrország története, írta: <i>dr. Török István</i> | 102. |
| " " Öszinteség a magyar zenekedvelő közönséghez. Ezekon kívül számos kisebb irodalmi közlemény | 48. |

IV. Hazai és külföldi tanügyi szemle.

| | |
|---|------|
| Magyarország. Az Ung megyei ált. Néptanító egyesület a magyar néptanítók helyzetének javítása ügyében | 6. |
| " " Gyors számoltató Pedery Gyulától, ismerteti: <i>Soltész Kálmán</i> | 62. |
| " " Gyermekekmenedék házak ügyében | 75. |
| " " A család teendője az iskola nevelés érdekében (Debreczeni Protest. Lap.) | 122. |
| " " „Az alkalmazás elve a nevelésben.“ (Népnevelők Lapja.) | 123. |
| " " „A családnak az iskolához közelebb hozatala.“ (Orsz. középisk. tanáregyes. közlöny) | 124. |
| Anglia. Német tanítók egyesületének segélyezése | 6. |
| " Szent Maurice sziget tanügyi állapotáról | 6. |
| " Az angol néptanítók congressusa Dublinban | 11. |
| " A skót tanítók nevelésügyi Intitutéja B.-s. | 11. |
| " Kézi munka-tanítás, testi büntetés | 23. |
| " A nők felsőbb nevelése. <i>Boros György</i> | 39. |
| " Az angol iskolázás történelméből. <i>B. Gy.</i> | 75. |
| " Apróbb közlemények. <i>B. Gy.</i> | 6. |
| Svájc. Pestalozzi siremlék | 6. |
| " Néptanítók nyugdíjazási törvényjavaslata | 22. |
| Görögország. Iskola statisztika | 22. |
| Franciaország. A francia népiskolák szervezete | 46. |
| " " Közoktatásügy | 46. |

V. Egyesületi élet.

| | |
|--|-----------|
| 1. Adorján Miklós és Pethes János. Felhívás a Gönczy-alapítvány ügyében | 6. |
| 2. Cz. A. Ünnepély és közgyűlés, 1887. okt. 25. | 1. |
| 3. Elek Gyula. Titkári jelentés a kolozs megyei tanító-testület 1886/7-ik évi működéséről | 155. 163. |
| 4. Gál István. A mócsi fiókkör gyűlése 1887. június 8-án | 2. |
| 5. Gönczy János. Erdem és elismerés | 56. |
| 6. Gyöngyösi István. A háromszék megyei tanító-testület közgyűlése | 58. |
| 7. Józsa Dániel. A gyalui kör gyűlése 1887. január 22. | 15. |
| " " A gyalui kör gyűlése 1887. ápril 23. | 73. |
| 8. Koleza János. A bánffy-hunyadi kör gyűlése 1887. jan. 15. | 21. |
| " " A bánffy-hunyadi kör gyűlése 1897. ápril 30. | 4. |
| 9. Lubinszky Emilia. A szécheny megyei tanító-testület felhívása a napi díj és fuvar költségek ügyében | 33. |
| 10. Mező Dániel. A bánffy-hunyadi kör gyűlése ezzel kapcsolatban a kalotaszék-királyi áll. isk. felavatási ünnep | 157. |
| 11. Bárány Adolfné. Az örök szeretet nevében | 124. |
| 12. Névtelen. A központi kör gyűlése 1887. február 26. | 32. |
| " A központi kör gyűlése 1887. május 21. | 84. |
| " Az erkölcs tanítása a népiskolában. (Aradvidéki tanító-egylet). | 40. |
| " Karacs Teréz ünnep | 63. |
| " A kolozs megyei tanító-testület közgyűlése 1887. október 26-án | 157. |
| 13. Péterfy Sándor és Luttenberger Ágost. Az „Eötvös-alap“ pályázati hirdetése | 20. |
| " " Az „Eötvös-alap“ központi gyűjtő és kezelőbizottságának jegyzőkönyve | 112. |
| 14. Péterfy Sándor. Eötvös-alap | 174. |

VI. Vegyesek.

E rovatban rövidebb közleményeket, tanügyi híreket stb. közöltünk minden számban.

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisdiednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Bod Péter.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, BOROS GYÖRGY, DR. CSERNÁTONI GYULA, CZIRJÁK ALBERT,
DR. FERENCZI ZOLTÁN, RIEGER IMRE ÉS SÁNDOR JÓZSEF.

Megjelen — július és augusztus havát kivéve — havonként kétszer,
legalább egy ívnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt., félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 kr-ral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illető közlemények a szerkesztőhöz (Belső-Szén-utca 3. sz.), az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — NAGY KÁLMÁN közs. isk. igazgató-, egyleti pénztárnok czimén — a kiadó hivatalba (Feleki út 1. sz. a.) küldendők.

Felhívás előfizetésre.

Tizenkét éve már, hogy vállalatunk fennáll. A lefolyt tizenkét év alatt hiven és lelkiismeretesen teljesített munka, a mely t. olvasóink előtt eléggé ismeretes: hű képe a multnak és biztos záloga a jövőnek. Annak a vállalatnak, a mely az oktatás és nevelés nemes és magasztos ügyének szolgálatában teljesített közhasznú működésével tizenkét évig fenn tudott állani, a nem egyszer megsemmisítéssel fenyegető megpróbáltatások között is: van alapja és joga a jövőben is folytatni azt a munkát, a melyet eddig feladatához hiven végzett.

Midőn lapunk iránt eddig tanúsított jóindulatú és becses pártolására kérjük t. olvasóinkat továbbra is, feleslegesnek tartjuk programunkat részletezni. Egyszerűen jelezzük, hogy lapunk célja: a családot és iskolát — az emberiség neveltetésének e két alaptényezőjét — minél szorosabb összekötetésbe hozni egymással; köztudatra juttatni, hogy a népnevelés alaptényezői érdekeiket csak úgy szolgálhatják hiven és nagy feladatukat úgy oldhatják meg sikeresen, ha egymást mindenben megérteni s nemes törekvéseikben gyámolítani igyekeznek. Ez volt a cél a multban; ez lesz feladatunk a jövőben.

De mivel az előnkbe tűzött feladatot csak úgy közelíthetjük meg, ha a tömeges pártolás minél nagyobb körben biztosít elterjedést azoknak az eszméknek, melyeket az ügy érdekében lapunk hasábjain hirdetünk: teljes bizalommal kérjük, az új évben, vállalatunk eddigi t. pártolónak: *a családoknak, iskolai hotóságoknak, tanítóknak és általában a nevelésügy buzgó barátainak további nagybecsű támogatását.*

Lapunk beosztása marad az eddigi.

Vezércikkeinkben, lapunk céljának megfelelően, ismertetni és fejtegetni fogjuk *a nevelés-*

oktatás általános elveit és gyakorlati alkalmazásukat. Kiváló figyelmet fordítunk az *iskolai egészségügy* kérdésére. Hozzá szólnunk a népnevelésügy időről-időre fölmerülő *napi kérdéseihöz.* Megragadunk és felhasználunk minden alkalmat *a tanítói állás emelése s a tanítók sorsának javítása érdekében.*

Az *irodalmi* rovatban ismertetjük az újabban megjelenő tan- és vezércönyveket, a nevelésügyi s vele rokon műveket.

Tárca rovatunkban olyan általános ismeretterjesztő cikkeket közlünk, a melyek a hasznost a gyönyörködtetővel egyesítik.

Egyesületi közleményeinkben, tekintettel arra, hogy lapunk az erdélyi részek egyetlen nevelés-oktatásügyi szakközlönye, főleg az erdélyrészi tanítóegyesületek működését óhajtjuk ismertetni.

Szemlénkben kiváló gondot fordítunk a hazai és külföldi tanügyi mozgalmak ismertetésére. E célra több hazai és külföldi jeles szaklap és folyóirat áll rendelkezésünkre.

A „*Család és Iskola*” — a július és augusztus havi szünet kivételével — megjelen havonként kétszer: 15-én és 30-án, legalább egy ív tartalommal.

Az előfizetési föltételek maradnak az eddigiek. Előfizetési ár: egész évre 3 frt., fél évre 1 frt 50 kr.

Az előfizetési megrendelések és árak — Nagy Kálmán pénztárnokhoz czimezve — a kiadó hivatalba (Feleki út 1. szám) küldendők.

Hirdetésért petit soronként 5 kr.-t és e mellett minden hirdetésért külön 30 kr. bélyegdíjt kell fizetni.

Mellékleteket lapunkhoz csatolva a legnagyobb készséggel küldünk szét 100-át 60 kr-ával számítva; a mellékletek egyszeri szétküldéséért még 1 frt 20 kr. postadíjat kell fizetni.

Kolozsvárt, 1886. december hó 28-án.

A „*Család és Iskola*”
szerkesztősége.

A gyermeklapok.

Hadd kezdjük az újesztendőt, azzal a tárggyal, mellyel a „Néptanítók Lapja“ csaknem végzi az Ó-t. De lám, izraelita atyánkfiai az újév napjain ócska edényeket félre tevén, mind újakat vesznek használatba. Én pedig — tán finnyáságom miatt — a címezett cikket, ha nem is ócska, de piszkos és otromba edénynek tartom és mivel el nem dobhatom, sem újjal nem helyettesíthetem, takarításához fogok.

Világosan szólva, az idézett című cikk írója a „gyermeklapok“ ellen intéz tüzes támadást, és ez a mosogatandó edény.

Nem tartom szükségesnek, hogy annak a magában ártatlan dolognak, a gyermeklapnak védelmére keljek. De mivel a szóbavett cikkíró álokoskodásai, kellő szellőztetés és hiányával, szülőket s tanítókat, ha meg nem tántorítanak is, aggodalmat támaszthatnak bennök, igen is helyén valónak tartom támadó fegyverei élet megtapogatnom.

És mindjárt eleinte — félretevén az allegoriát — azt lelem, hogy cikkíró okoskodása igen gyenge és törékeny alapra van fektetve.

„A gyermeklapok célja — írja — nem lehet más, mint szélesíteni azon ismereteket s tudományok alap-elemeit, melyek a népiskolában tárgyaltatnak s pedig azon szándéktól vezéreltetve, hogy az olvasás iránti vágy fölbresztése és fokozása által ... az ismereti vágyat is fokozzuk.“

Erre kurtán csak azt mondom, hogy „eltalálta a szarva közt a tögyit“ és azt állítom szembe vele, hogy a gyermeklapok célja nem lehet és nem is egyéb, hanem a rekreáció, hogy oly szóval éljek, melyet a purismus vak dühe több más bekebelezettekkel együtt az irodalomból kiküszöbölt és a mely maholnap a köznyelvből is elenyészik, holott a mesterkélts „üdülés“ és „üdütés“ nem fogja kipótolni a helyét, a „multság“ avagy „időtöltés“ pedig erkölcsileg gyanus értelművé teszi. A cikkíró — Csik János, igazgató tanító (mint-hogy megnevezi magát, szabad nekem is) — hamis képet vett fel, melyet Tasso is szépen rajzol halhatatlan művében: a mézzel kent száju csészét, melytől megszalva elnyelje a gyermek a keserü orvosságot. De nem az az igazi, hanem a málnajuleppel édesített és fűszerezett szódavizes pohár, mellyel a nagyvárosi nympa üdíti a nyári hőségben felmelegült sétálót. Nem kell megütközni azon, hogy egy dologról két oly különböző ítélet keletkezhetik: nem ezzel vagyunk csak így. Az Aesopusról nevezett mesék eleinte az állat-élet együgyü ábrázolatai voltak. Azt a gyönyörűséget adták a fülnek és képzeletnek, a mit a majom emberi viselkedései a szemnek. A példálódzás, a célzatosság csak aesthetikai fogalomjegy volt. Ilyen volt a legrégibb mese, melyet felmutatni bir az irodalom: a Jotámé a királyt választó fákról (Bir. k. IX. 8—15.). Ilyenek az Aesopus eredeti meséi, melyekhez az úgynevezett tanulság („a mese azt jelenti“) csak később járult; sőt ilyenek a Lafontaine világhírű, meg a Lessing ötletes Meséi is. De a hogy a célzatosból célzóvá, irány-, tanácsadóvá, intővé, nógatóvá vált a mese, a minek első példáját a Menenius Agrippában (a gyomor ellen lázadt tagokról) leljük, abban a mértékben csökkent az aesthetikai értéke. A Phaedrus kettős jellemzését: et risum movet et prudenti vitam consilio monet*), túlélte az Aesopusi me-

se s új életre hozta Lafontaine „naiv“-sága, de mihelyt a második rajzvonás lett tulnyomóvá, sőt uralkodóvá, hová tovább hanyatlott a becsülete és sem a francia de la Mothe, Florian; Nivernois, sem az angol Gay, sem a német Lichtwer, Gellert, Pfeffel nem bírták meggátolni, hogy mint irodalmi ág velök együtt sirba ne szálljon a XVIII. száz közepe táján. Ez a sors fenyegetné a gyermeklap irodalmat is, ha helyes volna az a fogalom, melyet róla Csik János egyedül táplál. Egyedül, mondom, mert párját a paedagogiai irodalomban sem én, sem más jártasabbak nem leljük. Szintoly kevésbé igazolják azt a felfogást a szóban forgó irodalom számos termékei, melyek különösen az angoloknál és franciaíknál vannak divatban és használatban. És ha közé tennők valamelyik Európai elterjedt nyelven cikkíró mindjárt idézendő nyilatkozatát, részint szánakozó mosolyt gerjesztenék vele, részint feles, ellentmondó nyilatkozatra adnánk alkalmat. A gyermeklapok elleni hadjáratnak nincs háttámasza.

„Szerintem — írja Cs. — a gyermeklapok nem csak az elemi iskola alsóbb fokozatán, de még a felsőbb osztályokban is *) veszedelmes eszköz képeznek, nemcsak azért, mert az ifjusági műveknek erős versenytársai s e versenyben hogy diadalt arathassanak**), kénytelenek oly ingerlő alakot öltetni, mely a gyermek fejletlen érzelmét elbűvöli, megvesztegeti, hanem különösen azért, mivel a növendékben felköltik az *ujságolvasás mániáját* s melegágyai lesznek a *malom alatti politikusok, az anarchisták, nihilisták, stb. férges hadának*.“

Sárgaságban sinlő beteg nem láthatja sárgábbaknak a tárgyakat, mint a mily borzasztó színűnek látja és akarja láttatni Cs. J. az ő elfogultságában azt az ártatlan dolgot, a gyermek-lapot. Azonban ne vélje, hogy ő találta volna ki ezt a hatalmas fogást. Megírta már Horatius a satyráiban: Hic niger est, hunc tu Romane caveto***) és „foenum habet in cornu“****). De ezen is túltett egy Enyedi diák 1816-ban. Ez ugyanis egykor az Ó-kollégium kapujában kiállván, pipázgatott. Oda toppan véletlenül a rector Benke s korholni kezdi: „Ugyan Komáromi uram, nem gondolja meg, minő következményei lehetnek a maga tett...“? — Dehogy nem, dehogy nem! n. t. ur; pipámtól meggyulhatna itt a folyósón a szemét, a szeméttől a kollégium, attól a város, a várostól az érő vetés és utoljára az egész világ elégne.“ De az utóbbiakat már nem hallotta a rector professor, elég volt neki a kezdet is és odahagyta az elméncz diákot.

Lám, nekem több türelmem van. Én végig olvastam, ki is irtam a Cs. J. epés kifakadását, melyben két érű (nem „érv“) foglaltatik. Az első az, hogy „a gyermek-lap versenyez az ifjusági művekkel“, a mit én is szánakozó mosollyal kísérek, nem foghatván fel miképp volna vagy lenne azért „veszedelmes eszköz“ a gyermek-lap? „Ne hallgassa el“, kiáltja Cs. J., „hogy azért mivel ingerlő alakot ölt.“ — Én biz' a mit nem

*) Ki kell javítanom az író mondatát imígy: „a gyermek-lapok az elemi iskolának nem csak alsóbb fokozatán, hanem felsőbb osztályaiban is“ (veszedelmesek). Ugyanis a „nem csak“ az „elemi iskolára vonatkozáván, az olvasó a „közép iskolát“ várja ellentétül; holott úgy akarja író, hogy az „alsóbb fokozattal“ állítsa szembe a „felsőbb osztályt“.

**) „Diadalt aratni“, szerencsétlen metaphora és minden nyelven hallatlan volna. „Babért“ vagy babérokat lehet „aratni“, de diadalt képtelenség. Igaz, hogy újabb költőink szoktatgatnak minket a hamis metaphorákhoz.

***) Az az ember fekete (gyanus jellemű), őrizkedni kell tőle)

****) Széna van a szarvára kötve (jele, hogy dőfös a bika.)

*) Nevetésre késztet, az életre okos tanácsokat ad.

tudok, azt elhallgatom, s minthogy cikkiró egy betűvel se magyarázza s példákkal vagy idézetekkel sem világosítja, miben álljon az „ingerlő alak“, aztán fel se tudtam fedezni, pl. a „Kis Lap“-ban azt a kárhözátos alakot, hát nekem annyi mintha nem is irta volna. Második érve az, hogy „az újságolvasás“ kedvét, melyet à la Komáromi „maniá“-nak nevez Cs. J., „költi fel a növendékben.“ Ehez már több szólani valóm van. Egy az, hogy semmi veszélyt nem látok abban, ha a gyermekben az olvasásvágy felköltetik. „De olvasás és újságolvasás között különbség van (Cs. J.)“ Van biz' a, csak hogy az újságolvasás kedvét nem a gyermeklap okozza vagy ingerli, hanem már készen leli nála, minthogy minden nap látja, mily mohón olvassák a nagyok a hírlapokat. Csak látni kell mily vágygyal ragadja kezébe száz meg száz gyermek a „Kis Lap“ hozzája jutott legelső számját, úgy hogy azt a további számok sem fokozzák magasabbra. Szerintem hát a gyermek-lapok idézett ijesztő jellemzése csak falra festett ördög.

Vizsgáljunk meg más érvet, u. m. „A lapolvasás nem gyermekeknek való még azon alapos oknál fogva sem, mert az könnyen kötelelességzövévé teheti őket.“

Arra a „sokhoz kapó semmivel bíró“ közmondásnak megfelelő, logikai szabályra figyelmeztetem írónkat, hogy „a ki igen sokat bizonyít, semmit sem bizonyít.“ Mi az iskolás gyermeknek a kötelelessége? F. ez a három: 1) iskolába járni, 2) a tanító szavára figyelni, 3) feladatokat megtanulni és kidolgozni. No már minden a mit ezeken kívül csinál a gyermek, *teheti* őt „kötelelességzövévé“; tehát az idézett okoskodás szerint „a gyermekeknek nem való“ a lezkején kívüli olvasás, a játék, olykor az evés is! Megtiltsuk hát mindezeket? Mert nem azt kívánja sz., hogy korlátozni kell az újságolvasást, hanem általában megátolni s kiirtani a gyermek-lapokat. Kár volna, mert biz' ezek olvasása legkevésbé fog okozni kötelelességmulasztást. Legfeljebb játéktól von el időt, de ha jól esik a gyermeknek, mit irigyeljük neki azt a kis gyönyörűséget?

De Cs. J. nem tartja annak, mert azt írja, hogy: „nem szabad *zaklatni* a növendéket azzal, miszerint (!) az az iskolán kívüli üres idejét is könyvek és újságok társaságában a szoba falai között töltse... És ha még holmi ingerlő lapok olvasására is *csábítatnak* a növendékek, mi marad nekik a mozgásra, játékra, üdülésre?“ Hadd számítsa ki maga cikkiró, mennyi időt veszen el hétköznap egy, vasárnap két négyrét lap elolvasása... Ime majd mindennap szemem előtt forog egy 9–10 esztendő kis leány, a ki minden héten nem egy, hanem két gyermeklapszámot olvas el és sem kötelelességet nem mulaszt, sem szobában nem kutog, sem játéknak, mozgásnak (inclus. táncz, uszás és korszolyázás), fris levegőnek nincs hiával, sem színét, sem végre — mitől különösen félti Cs. J. a lapolvasó gyermekket — „*naivságát* nem veszi el.“

Hogy olvasásra nem kell se kényszeríteni, se „ingerlőkkel“ csábítani a kis világot, abban igen is kezet fogok cikkiróval, de nem ám abban, hogy a „gyermeklap olvasása“ mint feljebb idézém, „veszélyezteteti — még pedig nem csekély mértékben — a gyermeki naivságot.“ Nevetséges szófiabeszéd! És a sulyoknak még nevetségesebb tulhajtása a mivel toldja Cs. imigy: „Nem lehet célunk *betűmolyokat* nevelni, sem *gyermek embe-
reket*, [akarja mondani: „embergyermekeket“] *korai öre-
geket* produkálni, még kevésbé hátráltatni és akadályoztatni [megfordítva: „akadályozni és hátráltatni] a test fejlődését s alapját vetni meg az elsatnyulásnak.“ Nevet-

séges t. i. annyiban, a mennyiben azokat a valóban szomorító és aggasztó következményeket egyedül a gyermeklap olvasásának tulajdonítja Cs. Jupiter tonans.

„Egyedül“ annak mondtam, mert — megfoghatatlan következetlenséggel — az „ifjúsági könyvtárak“ olvasának nem csak nem tulajdonít ily káros, sőt veszélyes hatást, hanem azokat lelkes, meleg pártfogása alá veszi. Az ellenmondás világos, mert hiszen egyiket a másiktól csupán csak az időszakiság különbözteti! Oka a nagyszerű baklövésnek a szerencsétlen értelmezés: az hogy a gyermeklapok ismeretterjesztő vagy éppen tanításpótló művek. Hát ugyan, mielőtt ezt a ferde ítéletet hozta Cs. J. miért nem vett elé egy pár — ha nem francia vagy angol, legalább — magyar lapot, miért nem tanulta ki s bírálta meg tartalmukat? Így aztán, méltányosan vagy méltánytalanul lett volna alapja korholódásainak, melyeket tovább nem fessegetek, hanem azal az újévi kívánsággal végzem bé felszólalásomat, hogy „a gyermeklapok éljenek, gyarapodjanak és szaporodjanak!“

Brassai.

Az emlékező tehetség neveléséről.

A tanítónak nem lehet sem túlbecsülnie, sem pedig csekélybe vennie az emlékező tehetséget. A régi tanítási eljárásnál igen nagy súlyt helyeztek az emlékezetre; jelenleg azonban sokan hajlandók elhanyagolni, az ítéletek alkotására és az okoskodásra fordítván kiálóbb gondot.

Tagadhatatlan, hogy az emlékező képességen alapszik összes szellemvilágunk működése. Nélküle nem lenne a reflexióknak anyaga, az okoskodás tárgy hiányában szenvedne, mindenféle ipar, művészet, tapasztalat lehetetlen volna. Joggal lehet tehát mondani, hogy az egész oktatás az emlékező tehetségen: a képzetek megőrzésén és visszaidézésén alapszik.

Minden embernél működik az emlékezés, csak hogy különböző mértékben; egyiknél gyorsan és készséggel merülnek föl a képzetek, másiknál lassan, nehézkesen; egyiknél híven, másiknál elmosódva.

Az emlékezet képzésénél a régiek a szóemlékezetre helyeztek fősúlyt; az újabb paedagogusok azonban a dolog-emlékezet fejlesztését tartják elsőbnek. De azért vannak ma is elegenden, a kik a régi módszerhez ragaszkodnak. Nagy bravournak tartják sokan, ha a kis gyermek mennél több mesét, verset tud emlékezetből elmondani. Ez azonban nem bizonyít sem többet, sem kevesebbet, mint azt, hogy a gyermek a hangokat egymásután recitálni képes. A kisdéd könnyen fogja fel a hallottakat s könnyen is utánozza; halló szervének s beszédképességének szüntelenül táplálékra van szüksége; a szavakat utángagyogni törekszik, tekintet nélkül arra, hogy érti-e azokat vagy sem. A beszéd tehát a gyermeknél már a zsenge kortól kezdve valóban természeti szükség; örömet szerez neki, ha nyelvét gyakorolhatja, s minthogy szóanyaga még kevés, ugyanazon szót gyakran hússzor is ismétli, csak hogy beszélhessen, fecseghessen. Ezért épen úgy képes a gyermek nekünk valamely költeményt vagy elbeszélést ismételni, mint az egyes szavakat, mert halló és beszédképességének működésre van szüksége. Az emlékezet a gyermeknél nem válogatós, bármit befogad, még az értelem nélküli szavakat és mondatokat is.

Téves volna azonban azt gondolni, hogy az ilyen tanulás valamit lendíthetne az emlékező tehetség mű-

velésén; sőt azt mondhatjuk, hogy az e fajta gyakorlatok többet rontanak, mint használnak. Ha azt akarjuk, hogy az emlékezés szellemi hasznot hozzon, akarunk kell azt is, hogy a gyermek értelme hozzájáruljon. A gyermek azonban csak azokat a szavakat értheti meg, a melyek az általa ismert dolgok kifejezői, a nap közben látott vagy hallott esetek külső jegyei. Minden más szónak, a mely előtte ismeretlen vagy értelmi körétől tával álló fogalmakat tüntet föl, a megértése nehezen megy a fejébe. A nagyok, a műveltek nyelvét nem lehet a gyermekekre ráerőszakolni. Ezért a könyv nélkül tanultatás csakis akkor ér valamit, ha az a gyermek nyelvén írott, tehát a gyermek által teljesen megérthető szöveg szerint történik. Fájdalom, sokan tudják, sokan hirdetik ezt a mi paedagogusaink közül is, de a tapasztalat, a mindennapi élet mégis csak azt mutatja, hogy a gyermekekkel igen gyakran a felnőttek fogalomkörének megfelelő szöveget tanultatnak meg könyv nélkül. Bizony még most is sokakra rátalál a híres francia író, Montaigne-nek, ez a mondanása: „On ne cesse de criailler aux oreilles des enfans, comme qui verseroit dans un entonnoir. On ne travaille qu'à remplir la mémoire, et on laisse l'entendement et la concience vuides.“ (Essais, liv II. 25.)

Ha tehát arról van szó, hogy az emlékező tehetőséget műveljük, nem lehet szem elől téveszteniünk sem ezen tehetőség természetét, sem magának a nevelésnek a célját. Ezért nem a szavakkal, hanem a dolgok megismerésével kell kezdeni a tanítást, mert a gyermekek addig nem érthetik meg a szavakat, míg a dolgokat nem szemlélték s föl nem fogták. A dolog és jegye: a szó csak együtt képes állandó képzetet alkotni a lélekben. Minél élénkebbek a benyomások, annál élénkebb lesz az emlékezés is; e tekintetben hasonló az eset a figyelemmel; ez is, az is csak akkor lesz élénk és erős, ha az érzéklés zavartalanul foly le és eléggé

beható, ha az érzékszervek (az érző idegek) és az agy háborítatlanul működnek.

Sok függ aztán attól is, hogy minő természetű az emlékezés: önkénytes-e vagy önkénytelen, azaz az akarat hozzá járul-e vagy nem. Az utóbbira nem lehet bízunk magunkat, mert az akarat szabályozó ereje nélkül az emlékezet nagyon is bizonytalan. Lehet ugyanis valakinek élénk emlékező tehetősége, de ha az akarat nem áll szolgálatában, az egész lelki folyamat játsziva, megbizhatlanná válik. Ezért a nevelésnek egyik legfőbb feladata épen abban fog állani, hogy az emlékező erőt az akarás, a megfontolás korlátai közé helyezze s az embernek készséges szolgájává tegye. Ebből önkényt következik, hogy a kisdéd korban, a mikor a figyelmeztetés és az emlékezés föltételei teljesen összeválnak, az emlékező erőt leghelyesebben úgy gyakorolhatjuk, ha a gyermeket tervszerű megfigyelésre, kitarató és pontos szemlélésre szoktatjuk, mert a mint mondók, a jól figyelés legfőbb biztosítéka a jól emlékezésnek.

A legtöbb gyermekben megvan a tudásvágy, s ezért minden új dolog képes az ő érdeklődését fölkelteni, lebilincselni; magamagától is sok ismeretre tenne szert a gyermek az egyszerű, terv nélküli megfigyelés következtében, de épen arra való az oktatás, hogy ezen terv nélküliséget, ide-oda csapongást megszüntesse s rendszeres eljárást honosítson meg úgy a tárgyak megismerésében, mint a keletkező képzetek sorrendjében. Ez azonban még nem elég. Ugyanis a tervszerű megfigyelések alapján keletkező képzeteket a már meglévővel össze is kell kötni. Ezt az összekötést az u. n. képzetársítás által fogja elérni a tanító. Nem szabad megengedni, hogy a képzetek elkülönítve maradjanak, mert akkor csakhamar feledésbe merülnek. A lélekben ugyanis egymagára semmiféle képzet sem állhat meg, hanem vagy helyhez vagy időhöz kell kapcsolódnia; a képzetek egymáshoz fűződését előmozdíthatják még a rokon-

T Á R C Z A.

A régi és új műveltség.

Taine: „A művészet bölcsellete Görögországban“ című művéből.
Fordította: Dr. Ferenczi Zoltán.

A kultúra két faja alakítja a népeket minden időben és minden országban: a vallásos és világi művelődés, és mindkettő ugyanegy módon működik közre; régen arra működött, hogy egyszerűek maradjanak, ma hogy bonyolultakká tegye őket. Az új népek keresztyének, és a keresztyénség másodhajtasú vallás, mely ellentmond a természeti ösztönnek. Egy heves rángáshoz hasonlítható, mely meggörbitette az emberi lélek eredeti alkotát. Tényleg azt tanítja, hogy a világ rossz és az ember romlott; s valóban abban az évszázban, melyben született, kétségtelen igaz volt. Szerinte tehát az embernek meg kell újítást változtatnia. A jelen élet csak számkivetés; fordítsuk szemcinket az égi hazára. Természeti ösztönünk vétkes; nyomjuk el tehát minden természetes hajlamunkat s gyötörjük testünket. Az érzéki tapasztalatok s a tudások okoskodásai elégtelenek és csalékonyak; vegyük fáklául az isteni kijelentést, a hitet s az égi megnyilatkozást. A penitencia, lemondás, szent elmélkedés által fejtsük ki magunkban a lelki embert, s legyen életünk a megváltás szenvedélyes óhaja, akaratunkról való folytonos lemondás, szüntelen istenhez való epedés, az isteni szerelem gondolása, melyet néha extasis és felülről

való látomás jutalmaz. Tizenégy évszáz alatt az erkölcsi eszmény az anachoréta vagy szerzetes volt. Hogy megmérjük egy ily eszme hatalmát és az átalakulás nagyságát, melyet az emberi tehetőségekre és szokásokra gyakorol, olvassuk föl váltva a nagy keresztyén és nagy pogány költői műveket, egy részről a Divina Comédiát, más részről az Odysseát és Iliast. — Dantének látomása van, átragadtatott a mi kis, tűnékeny világunkból az az örök régiókba; ott látja a kínzásokat, bűnhődést és az üdvözülteket; emberentúli szorongások és borzalmak gyötrik, mindazt, mit egy fölhevült és tekervényes képzelődés a megtorlásról és hóhérról csak kigondolhatott, ő látja, végig szenved, attól a halál révére vette; azután a fénybe száll fel; testének nincs súlya többé; föl száll akaratlanul vonzatva egy sugárzó nő mosolyától; hallja a lelkeket, melyek hangból és hullámszó dallamokból állnak; látja az énekkarokat, egy nagy rózsát égő lángokból, melyek az erények és égi erők; a szent beszédek és a theologiai igazságok dogmái pedig visszhangoznak az étherben. E lángoló magasságban, hol az ész, mint a viasz, meglágyul, ennek symboluma és a látomány egymásba furdóva s egyik a másik által homályossá téve, együtt működnek közre a mystikus elvakuláshoz, és az egész költői mű a pokolról vagy égről szóló ábrándozás, mely lidércnyomással kezdődik s elragadtatáson végződik. — Mennyivel ter-

ság, hasonlóság, néha meg az ellentét is, a mely viszonyok a szemlélet folyamán vagy az egybevetésből keletkezhetnek.

Ennél fogva a figyelemmel történő szemlélés, a szemléletek gyakori ismétlése s a nyert képzetek helyes sorrendje és összekapcsolása a legjobb elősegítője lesz az emlékező tehetség fejlesztésének, s a mint amazokat gyakoroltuk, egyúttal erősítettük ezt is. Nem szabad tehát azt hinnünk, hogy az emlékező tehetség egészen külön, egymagára is művelhető, fejleszthető, vagy éppen a többi lelki tehetségek rovására gyarapítható. Ez merő képtelenség. A gyakorlás helyes módja csak abban állhat, hogy az a többi lelki tehetségekkel együtt és általuk történjék. A gyermek a szavakat is akkor fogja jól megtartani, ha azok a szemléltetett dolgok nevét, tulajdonságát, számát vagy cselekvését, állapotát, illetőleg szenvedését fejezik ki; az elvont fogalmaknak megfelelő szókat ellenben kevésbé képes felfogni s megőrizni, mert hiányzik a szemlélet, a melyhez köthetné azokat. A szavak megtartásának képessége is e szerint a szemlélés folyamán nyert képzetek minemiségétől függ, s minél mélyebben vésődött be a gyermek lelkébe valamely képzet, annál biztosabban megmarad az illető képzetet kifejező szó is az emlékezetében. Az ilyen eljárás mellett szerzett képzetek és szavak állandóbb kincsévé válnak növendékünknek, mintha csak kizárólag szavakat nyújtottunk volna neki beemlézésül, megfelelő tárgyi szemléltetés nélkül.

Miért tanul meg a gyermek oly könnyen idegen nyelven beszélni? Mert az idegen szó hallása alkalmával szemléelő tehetsége is közreműködik. Látja, érzi, a miről mások beszélnek s maga is utánozni igyekszik környezőinek a dolgokról vagy eseményekről kifejezett szavait. Ez az oka, hogy társalgás közben oly könnyen, nyelvtanból pedig oly nehezen tud a gyermek valamely idegen nyelvet elsajátítani. Ezért a magyar nyelv taní-

tását is az idegen ajkú iskolákban kizárólag a szemléltetésre, az u. n. értelem- és beszéd-gyakorlatokra kellene alapítani. Tapasztalati igazság, hogy az emlékező tehetség a serdülő korban éri el erejének legmagasabb fokát; tehát éppen ebben a korban is kell a művelését leginkább gondozni.

Az emlékező tehetség fejlesztésénél három kellék tartandó szem előtt: a felfogási könnyűség, a megtartásban a kellő állandóság s a visszaidézési készség. Igaz, hogy ez a három tulajdonság egyenlő mértékben és tökéletességben ritkán fordul elő a gyermekeknél, sőt a felnőtteknél is; a felfogási készség nem nyújt mindig biztosítékot arra, hogy a tanuló állhatatosan meg is tartja a képzeteket, vagy hogy készséggel vissza is fogja idézni azokat. Hogyan járjunk el az ilyen különböző képességű gyermekekkel szemben? Legelőször is célja vesztett dolog volna oda törekednünk, hogy minden gyermek egyformán tudjon felfogni, megtartani és visszaidézni; viszont helytelen eljárás lenne az is, ha az egyes képességeknek, tehát akár a felfogó akár a megtartó vagy a visszaidéző tehetségek külön-külön akarnánk elsőbbséget adni a mások rovására; igazolatlan lenne az az eljárás is, mely szerint a képzeteket jól megtartó vagy visszaidézni tudó növendékektől igen sokat követelnénk, a gyengéktől meg keveset. Igaz ugyan, hogy az emlékező képesség három irányának különbsége szerint nagyon nehéz, különösen egy népes osztályban, eltalálni a helyes közeputat a növendékekkel szemben, de legalább törekedni kell rá. A tanítónak ismernie kell tanítványai képességét, s ha valahol, úgy bizonyára az emlékező tehetség fejlesztésénél szükséges az egyéni tehetségeket figyelembe venni s a felfogásban kiválóbb képességűeket a képzetek megtartásában, a gyengébb felfogásúakat a megfigyelésben és az ismétlésben erősíteni.

Zajzon Dénes.

(Folyt. és vége köv.)

mészetesebb és egészségesebb az a rajz, melyet Homerus ad! Troasról, Ithaka szigetéről, Görögország partjairól szól; még ma is megvannak azok a nyomok; az ember fölismeri a hegyek alkotót, a tenger színét, a fölbugyogó forrásokat, a cyprusokat, az egerfákat, hol a tengeri madarak fészkelnek; ő a létező és tovább élő természetet rajzolta; nála mindenütt a valóság szilárd talaján járunk. Könyve történelmi okmány; kortársainak szokásai olyanok voltak, mint ő leírja; maga az ő Olympusa sem egyéb, mint egy görög család. Nem kell magunkat erőszakolnunk és fölízgatnunk, hogy magunkban azokat az érzelmeket megtaláljuk, melyeket ő leír, sem elképzelni a világot, melyet fest, az ütközeteket, az utazásokat, a lakomákat, közbeszédet, magán társalkodásokat, a való élet összes jeleneit, a szülői és háztartási szeretetet, a dicsőség és tevékenység vágyát, haragot, lecsilapodást, az ünnepélyek iránti érzéket, az élet gyönyörét, a természetes ember minden érzelmeit és szenvedelmeit. Ő látható körbe csoportosítja, a mit az emberi tapasztalat minden nemzedéknél föltalál; ebből nem lép ki; e világ elég neki, csak ez fontos; az ezen túllévő nem egyéb mint a hiú árnyak bizonytalan lakása; midőn Ulysses Hadesnél találkozik Achillessel, üdvözölvén őt, hogy még mindig első a holt árnyak közt, ez így felel neki:

„Ne beszélj nekem a halálról dicső Ulysses. Jobban szeretnék napszámos lenni és bérért szolgálni egy örökség nélküli embert, a kinek gondot okozva, hogy mit egyék, jobban szeretném ezt, mint vezényelni mindama holtakat, kik csak valaha éltek. Hanem inkább

szólj az én dicső fiáról, mond, hogy első volt-e a harezban.“ Így tehát a siron túl is a jelen élet az, mi foglalkoztatja. „A gyors lábú Achilles eltűnik erre, nagy léptekkel haladván a liliomokkal telt réten örvendő, mert elmondtam neki, hogy fia jeles és derék.“

A görög művelődés minden korszakában megjelenik különböző árnyalatban ez az érzelm; az ő világuk az, melyet a napfény süt; a haldokló reménye és vigasza fiainak, dicsőségének, dicsőség siremlékének, hazájának ragyogó fényben való fenmaradása. „A legszerencsésebb ember, a kit ismertem, mondá Solon Croesusnak, az athenaei Tellus, mert hazája virágozván, szép és jó gyermekei voltak, a kiknek mind gyermekeik valának és megőrzék vagyonukat, míg még élt ő; ilyen szerencsés életű levén, halála dicső volt, mert az athenaeiek hadat folytatván szomszédaiikkal, az eleusisakkal, ő segített és megfutamtívá az ellent, meghalt, s az athenaeiek államköltségen temették el azon a helyen, hol elesett s nagy tiszteletben tarták.“ Platon idejében Hippias, a közvélemény tolmácsa, hasonlóan szól: „az a legszebb minden időben, minden emberre és mindenütt, hogy ha van nagy vagyona, egészsége s befolyása a görögöknél s hogy emigy eljut az öreg korhoz és miután szülei iránt tisztességgel leróta utolsó kötelességeit, kitették őt is sirjába utódai által ugyanazzal a pompával.“ Midőn a bölcsélet okoskodásai kiterjeszkedtek a jövő életre, ez nem tűnik fel igenlőnek, végtelennek, különbözőnek a jelen élettől, csak oly kétségtelen mint emez, kimeríthetetlen a szenvedésekben vagy gyönyörökben, mint egy rémitő ösvény vagy an-

S Z E M L E.

Svájcz.

Svájczban javában foly a gyűjtés a Pestalozzi sírelmére; eddig 180,000 frankot gyűjtöttek össze, de azért még távol állanak a kitűzött eredmény elérésétől, mivel 300,000 frankot akarnak gyűjteni a jelzett célra.

Nem sokkal ezelőtt elvetette a népgyűlés Bern cantonban a néptanítók nyugdíjazási törvényjavaslatát, a mi nagyon leverő hatással volt általában a tanítókra. Az említett cantonban 100-nál több olyan tanító foglalkozik jelenleg a tanítással, a ki öregsége miatt a tanításra már teljességgel nem alkalmas. A népgyűlés jelzett határozatának ilyen körülmények között csak káros következményei lehetnek a tanúgyre.

Anglia.

Az Angliában lévő német tanítók egyesületének segélyezésére nagy mérvű adományozások történtek a múlt évben Németországban. Fejedelmek, kormányok, hatóságok, városok, egyesületek és magánosok járultak a segélyezéshez kisebb-nagyobb összegű adományaikkal. Az egyesületnek az a célja, hogy Angliában a német tanítók számára központot teremtsen és szoros kapcsolatot hozzon létre Németországgal.

Szent-Maurice sziget tanügyi állapotáról a következő adatokat közli egyik külföldi tanügyi folyóirat. A szigeten jelenleg 139 iskola van, 42,547 tanulóval, 356 tanítóval és tanítónővel. Az iskolák, a melyek részint államiak, részint községiak, két kerületre vannak felosztva, s mindenik kerület élén egy-egy felügyelő áll. A kormány el akarja rendelni az általános tankötelezettséget, mivel a bányamunkások mintegy 70 ezer gyermeke közül 50 ezer semminemű oktatásban sem részesül.

Az ungmegyei általános néptanító-egyesület mozgalmát indítván meg a magyar néptanítók nyomorúságos

gyali dicsőség. „Halva lenni kettő közül az egyik, mondá Sokrates bírának: mert vagy a holtlét semmi és semminek érzését nem tapasztalja; vagy a halál, mint mondják, változás és a lélek költözése innen más helyre. Ha semmi érzéssel nincs a holtlét, hanem mintegy alvás, melyben az alvó semmi álmot sem lát, mi nagy nyereség a halál! Én azt vélem, ha valakinek azon éjszakáját, melyben oly csendesen aludt, hogy álmot sem látott, ki kellene szemelnie s életének más napjait és éjeit hasonlítani hozzá megmondania, vajjon ez éjszakánál egész életében hány napot és éjt töltött el kedvesebben, — azt vélem, mondom, hogy nemcsak magán ember, de a nagy király *) is igen könnyen megszámolhatóknak találná kedvesen eltöltött napjait és éjeit a többiekhez képest. Ha tehát a holtlét az, úgy a következő egész idő nem látszandik többnek egy éjszakánál. Ha pedig a halál mintegy elköltözés innen más helyre, s igaz, mit mondanak, hogy a holtak mind ott vannak, ugyan bírák, volna-e nagyobb jó ennél? Mert ha valaki megszabadulván ezektől, kik magokat itt bíráknak nevezgetik s a Hádeszbe érven, ott az igaz bírakat lelendi, kikről mondják, hogy ott törvényt tesznek, úgy mint Minoszt, Rhadamanthüsz, Aiakoszt és Triptolemost s másokat ama félistenek közül, a kik életökben igazságosak voltak: ugyan ez rossz költözés volna? Hát még Orfeusz vagy Muszaiosz vagy Hészio-

*) Nagy királynak neveztek a perzsa királyt, s a köznép a vélt hatalomhoz mérven a boldogságot, legboldogabbnak hitte. Sokrates szeretett a közvélemény megzafolására közfogalmakat használni.

nyagi helyzetének a javítása érdekében, hogy e mozgalomnak legalább a közel jövőben kellő sikere legyen, fölhívást intézett törekvése támogatása végett a hazai összes társjegyesületekhez. A megindított mozgalom célja a következőkben foglalható össze röviden:

Az elemi néptanítók és kisednevelők törvény által megállapított fizetési minimuma 400 ft. legyen. A törzsfizetés megállapításánál az életszükségletek 10 évi átlagos ára szolgáljon alapul. Az így megállapított törzsfizetés minden 10 év alatt vétessek revisió alá s az életszükségletek értékének emelkedése arányában emelkedjék. A törzsfizetés megállapításánál egy 5 tagú családot kell a számítás alapjául venni.

A tanítónak az iskolaépületben kell tisztességes lakást adni. A hol ez nem vihető ki, a szálláspénzt úgy kell megállapítani, hogy az illető helyen tisztességes lakást lehessen fogadni vele.

Minden néptanító kapja fizetését készpénzben az adóhivataltól. A tandíjak kivételével minden iskolai jövedelmet kezeljen az állam. Az iskolai járulékokat az adóval szedik be készpénzben a néptől.

Részesüljenek a tanítók öt évi pótlékban, a mely a fizetés 10 %-át tegye. Állomásváltoztatás esetén kapja a tanító azt az öt évi pótléket, a mely új állomása fizetése után jár.

Legyen a tanítók nyugdíja olyan, mint a minőt az 1885. évi XI. t. cz. biztosít az állami tanárok és szaktanítók számára. *)

Néptanítói oklevél alapján, megfelelő szakvizsgák kiállása után vagy a nélkül, a legkiválóbb néptanítók a következő előléptetésekből részesüljenek: igazgató-tanítótság,

*) Tíz évi szolgálat után beszámítható fizetésük 40 %-át kapják nyugdíjúl, a mely 10 év után minden évben a beszámítható fizetés 3 %-al nő; 30 évi szolgálat után teljes nyugdíjban részesülnek. Szerk.

dosz vagy Homeroszszal találkozhatni, azt némelyitek mennyire becsülné! Én legalább, ha ez igaz, többször is akarnék meghalni ¹⁾.“ Igy mindkét esetben „legyetek jó reménységgel a halál iránt ²⁾).

Husz évszázaddal utóbb Pascal fölelevenítvén e kérdést s ugyane kételyt, nem látott a hitetlen se más kilátást „csak az örök megsemmisülés vagy örök boldogtalanság szörnyű alternatíváját.“ Az ily ellentét jelöli a zavart, mely tizennevez évszázad óta fölbolygatta az emberi lelket. Boldog vagy boldogtalan örökkévalóságra való kilátása megrontotta benn az egyensúlyt; egész a középkor végéig e mérhetetlen súly alatt olyan volt, mint egy tánczó és megbontott mérleg vagy igen alatt, vagy igen fönn, mindig a végletekben járt. Midőn a renaissance táján az elnyomott természet újból fölegyenesedett s visszanyerte befolyását, maga előtt találta, hogy legyőzze a régi ászkéta és csodás tant, nemcsak hagyományával és fennálló vagy felújított intézményeivel, hanem egyszersmind állandó zavarjaival, melyeket a fájdalom és a képzelődésben túlfeszített lélekbe dobott. Még ma is megvan az egyenletlenség; bennünk és körülünk kettős moral, kettős eszme uralg a természetről és életéről, és folytonos harcuk érezteti velünk amaz ifjú világ összhangzó kellemét, melyben a természetes ösztönök érintetlenül és egyenesen fejlődhetnek ki oly vallás alatt, mely elnyomás helyett kedvező vol hajlamaiknak.

*) Pláton munkái. Fordította Hunfalvy Pál. 1854. I. 78—79. 2) U-ott.

(Folyt. és vége követ.)

polgári iskolai és képezdei tanítószolgálat, járási és megyei tanfelügyelőség.

Legyen szolgálati pragmatika.

A tanító jogait és kötelezéseit törvény által szabatosan körvonalozni kell.

V E G Y E S E K.

— *Tisztelettel kérjük mindazokat, kiknek lapunk ez évi folyamának első számát mutatványul megküldöttük, hogy szíveskedjenek a lapra előfizetni vagy határozott megrendelést tenni e hó 30-ig, mert a második számot — az állandó előfizetőkön kívül — már csak azoknak küldhetjük meg, a kik a jelzett időig vagy előfizetnek vagy megrendelést tesznek.*

— *Lapunk előfizetőit ismételten kérjük, hogy hátrélékos illetményeiket haladéktalanul beküldeni szíveskedjenek, hogy a kiadó egyesület is eleget tehessen fizetési kötelezettségeinek.*

— A nagyméltóságú vallás és közoktatási Miniszter Úr közelebből rendeletet bocsátott ki, a melyben meghagyja, hogy a tárczájába „vágó mindennemű iparczik, a mely itthon czólnak megfelelőleg készítették: itthon szereztessek be és pedig kiyétel nélkül minden tanintézetre nézve épen úgy, mint“ a közoktatási tárcza „ügykörébe tartozó összes közalapítványi uradalmak gazdasági felszereléseit, szükségleteit illetőleg“; hogy az „összes elemi, közép- és felső iskolai, valamint a gazdasági építkezéseknél kizárólag hazai vállalkozók és kizárólag itt készült szerelvények vételessenek figyelembe.“ E rendeletnek az a célja, hogy az itthon termelt és feldolgozott anyagok felhasználása által a vagyonosodás egyik hatalmas emeltyűjének, az iparnak, megteremtését előmozdítsa. Nagyon találóan mondja az indoklás, hogy nálunk a létkérdés a minden áron vagyonosodás, és ezért a jelzett célra kell hatni, munkálni teljes eréllyel, mivel a világ jelenlegi kereskedelmi összeköttetései közt közgazdasági viszonyainkon nem javíthatunk nyers termeléssel, minthgy a tengeren túli államok annyira túlszarnyalnak benne, hogy a kivitelünkbe helyezett bizalomra építeni többé nem lehet. A közoktatási kormány ezen nagy fontosságú intézkedése, melynek áldásos következményeit bizonyára meghozza a jövő, fölöslegessé tesz mindennemű elismerést és dicséretet.

— *Meghívás.* A kolozsmegyei tanító testület gyalui köre ez évi I-ső rendes gyűlését folyó hó 22-én tartja Gyaluban az állami iskola helyiségében a következő tárgysorozattal: 1. 9—10 óráig. Nyilvános tanítást tart: Ackermann Kornélia gyalui áll. iskolai tanítónő az I-ső leányosztályban. 2. 10 órakor a gyűlés megnyitása. 3. Tisztviselek (elnök és jegyző) választása. 4. Jelentés a megtartott nyilvános tanításról. 5. „Népünk egy figyelemre méltó hibájáról.“ Felolvasás: Kabos Emma szucsáki áll. iskolai tanítónőtől. 6. „A számtan tanítása az I-ső osztályban.“ Felolvasás: Póczy Gyula gyalui áll. iskolai tanítótól. 7. Indítványok tárgyalása. 8. A jövő gyűlés helyének s tárgysoro-

zatának megállapítása. E gyűlésre a kör tagjait s a nevelésügy iránt érdeklődőket tisztelettel meghívja Gyalu, 1887. január 9-én *Bocz István*, köri elnök.

— *Új lap.* A folyó év elején új lap indult meg Aradon „Az Isko'la Kert“ czim alatt. Szerkesztik és kiadják: Horváth József, Graszal János; megjelen havonként egyszer. Előfizetési ára: egész évre 1 frt. 20 kr., fél évre 60 kr. A lap a népiskolának a mesterkelt kezelés veszedelme alól leendő fölszabadtatását és a természet törvényei szerint fejlesztését tűzte ki feladatául. A népiskolának — mint a közönséghez intézett fölszólításban olvassuk — a mivel világ példáján okulva új irányt kell kijelölni: be kell vezetni a népet a természettudomány titkaiba; minden községben *iskolakertet* kell szervezni, a melyben a földmivelők és iparosok találjanak anyagot szakismereteik megteremtésére és gyarapítására. Ajánljuk az új vállalatot az érdeklődők becses figyelmébe.

— *Száz éves tanítóegyleti ünnepély.* A kishonti ág. evang. tanítóegylet közelebből tartotta meg fennállásának száz éves örömnepét. Az egylet fennállásának ezen nevezetes évfordulóját méltóan akarván megünnepelni: a szeretet művével örökitette meg. Olyan alapítványnak vetette meg alapját, a melynek kamataiból a tanítói árvaakat és özvegyeket segélyezhesse. E célra az esperesség saját pénztárából 25 frtot, az egyes egyházak pedig 5—10 frtot ajánlottak fel. Virágozzék még sokáig a közhasznú egylet!

— *Tanítói kitüntetés.* A közölsimerés igen szépen és melegen nyilvánult közelebből Kiskún-Halason a népnevelés egyik érdemes bajnoka: Hetesy Dániel, községi iskolaigazgató iránt. Az érdemekben megőszült kiváló tanfőfi tiszteletére, 52 éves tanítói működése alkalmából, ünnepélyt rendeztek. A polgár- és alpolgármester intézett üdvözlő beszédet az ünnepelthez; a városi törvényhatóság öleto fogytáig 100 frt. évi tiszteletdíj megszavazásával adott kifejezést elismerésének. Tisztelői ezüst tintatartóval és arany tollal lepték meg azt a férfit, a ki mind a mellett, hogy 73 éves, lankadatlan buzgósággal fáradozik nemes tiszte teljesítésében. Halason 43 év óta szolgálja a tanügyet, időközben aljegyzővé is megválasztották, de ő csakhamar viszsztatért kedves tanítói pályájához. Az ősz férfinak kitartást és sikert kívánunk jövőben is működéséhez, a nevelésügynek pedig hozzá hasonló sok, önfeláldozó munkást!

— *Félnapos tanítás az iskolában.* A budapesti tanítóegyesületnek e hó elején tartott ülésén Tanos Imre arról a tárgyról olvasott fel, hogy miként lehetne behozni a félnapi tanítást az iskolába a mostani délelőtti és délutáni tanítás helyett. Felolvasó sok helyes érvet hozott fel nézete támogatására s a végén annak a reményének adott kifejezést, hogy nem sokára általánossá válik a félnapos tanítási rendszer.

— *Új tanfelügyelők.* Gróf Festetich Benő, zalamegyei kir. segédtanfelügyelő Fehérmegye tanfelügyelőjévé, helyébe pedig Dr. Wekerle László neveztetett ki.

— *Követésre méltó egyesület.* A biharmegyei népnevelési egyesület az 188³/₄ iskolai évben 400 frt., 188⁴/₅-ben pedig 800 frt. jutalmat osztott ki 18 olyan tanító közt,

a kik hazafias szellemű iskolájokban a törvényes követelményeknek megfelelő eredményt mutattak fel; a mult évi országos kiállítás alkalmával tíz tanítót 300 frt. segélyben részesített, hogy lehetővé tegye rájuk nézve a kiállítás megnevezését. Az egyesület valóban elismerésre méltó módon törekszik, feladatához hiven, hatni, a hazafias szellem ápolása mellett, az iskolai állapotok fejlesztésére vallási s nemzeti-ségi különbség nélkül.

— **Tanfelügyelői ünnepély.** Nyitramegye tanítói szép, lélekemelő ünnepélyvel ülték meg Nyitrán, a megyeház nagy termében, derék és szeretett tanfelügyelőjük: Libertiny Géza, tíz éves buzgó és tevékeny működését. Az ünnepélyen részt vettek a nagyszámú tanítókon kívül: a megyei tisztikar, a honvédség, papság és törvényszék képviselői s számos vendég. Az ünnepeltnek 550 megyei tanító aláírásával díszalbumot nyújtottak át üdvözlő beszéd kíséretében, majd a gondnokságok és iskolaszékek küldöttségei tisztelegtek. Az ünnepelt méltán megérdemelte a valóban szép kitüntetést, mert buzgó munkásságával nagy mértékben befolyt arra, hogy a magyarosodás ügye a felvidéken oly hatalmas lendületet nyert. Adja az ég, hogy a kitüntetett még sokáig folytathassa eddigi áldásos működését a nevelés és magyar nemzetiség szent ügyének szolgálatában!

— **Új szerkesztő.** A „Polgári Iskola“ szerkesztését az új éven kezdve Dr. Gööz József vette át.

— **A tündérmesék jelentősége.** A tündérmesék többnyire bizonyos helyekhez vannak kötve, a melyek feltűnő alakjuknál fogva a lakosok figyelmét magukra vonták vagy emberek lakásául szolgálhattak. A legtöbb tündérmese valamely feltűnő sziklához vagy barlanghoz fűződik, a melyet a tündérek lakásául tüntetnek fel. Eddig nagyon kevés történet annak a kikutatására, hogy ezek a helyek az ősi időben nem szolgáltak-e valamely kihalt vagy kivándorolt nép lakóhelyéül. Sébillot Pál ily szempontból kutatta a bretagnei tündérmeséket és a következő eredményre jutott: E tündérmesék közös vonása, hogy olyan helyekhez (barlanghoz, sziklához) vannak kötve, a melyek az odamenekezőket vagy letelepedőket az időjárás viszontagságai ellen megvédehetik. Ezen helyeket a tündérek lakásainak nevezik, a hol tűzhelyeket még most is feltalálhatni vélik. Föltehető, hogy az ilyen, bizonyos helyekhez kötött tündérmesékben történelemelőtti időben letűnt népek emlékezete él tovább, a mely szóhagyományként atyáról fiúra szállva idővel regényes és titokzatos vonásokkal fölékítve lassanként a mai alakját öltötte fel. A régi népek illetően mondai alakítása elég gyakori; az óriások gyakran nem egyebek őskori embereknél, kiket az utókor képzelete ruházott fel emberfeletti tulajdonságokkal és óriási termettel. Hasonlóképen történhetett azekkel a történelemelőtti emberfajtákkal is, a melyek sziklákat használtak lakásul. Nehány nemzedék után utódaik titokzatos személyekké változtatták át őket. Így az egyes jellemvonások mondai alakot vettek fel, és a késő utódok tündérek gyanánt említették azokat, kiket őseik magukhoz hasonló, habár idegen nyelvű vagy legalább ellenséges indulatú emberekül ismertek.

— **Megyénk derék tanfelügyelője** a napokban részletes és indokolt fölterjesztést intézett a vallás és közoktatási miniszteriumhoz a Kolozsmegye területén lévő összes állami és községi iskolák helyzetéről, a szükséges tanítói létszám szaporításáról, a felszerelési hiányokról, az iskolai épületek javításáról és átalakításáról s az építkezések szükségességéről és mérvéről.

— **Elvont államsegély kiadása.** A mult évben elvont államsegély utólagosan teljesen kiadatott Kolozsmegye területén 5 községi iskolának. Ezen ügy illetően elintézésében nagy érdeme van a megyei közigazgatási bizottságnak és a kir. tanfelügyelőségnek, a melyek minden tőlük kitelhetőt megtettek az említett segély kiadása érdekében.

— **Lefoglalt térkép.** Megyénk szászpénteki gör. kath. elemi iskolájában egy Bordeaux-féle tiltott térkép lefoglaltatott. Ez ügyről Kozma Ferencz kir. tanfelügyelő úr jelentést tévén a közigazgatási bizottság folyó hó 10-én tartott ülésén, a lefoglalt térképet átadták további eljárás végett a kir. ügyésznek.

— **Véglegesítés és megbízás.** Vallás- és közoktatási Miniszter Úr Ó Nagyméltósága Nagy Jolán b.-hunyadi, Czukrasz Róza kolozsi és Király Ilona h.-almási államí elemi iskolái rendes tanítónőket jelen állásukban végleg megerősítette s Szász Károly rendes tanítót a hidalmási államí elemi iskola igazgatóságával bizta meg, egyelőre fizetés nélkül. Fogadják mindnyájan üdvözlőnként és szerencsekívánatunkat; áldás és siker kövesse buzgó fáradozásukat!

— **Tanítónői választás.** Gáspárik Ilona mérai községi iskolai s. tanítónő még a nyáron lemondván állásáról, helyére Fodor Kata okleveles tanítónőt választották meg, ki a helybeli tanítónőképző-intőzetet a mult évben szép sikerrel végezte. Gratulálunk és sok szerencsét kívánunk az új álláshoz!

— **Miniszteri elismerés.** A b.-hunyadi államí iskolai tanítók hosszabb idő óta műkedvelői előadásokból 1000 frtot gyűjtván, ez összeget az ottani szegénysorsú tanulók segélyezésére fordítandó alapítványul jelentették be felsőbb helyen. A Nagyméltóságú Miniszter Úr elismerő köszönetét nyilvánította az illetőknek ezen hazafias és nemes emberbaráti tettökért, a mely önmagát a legszöbben dicséri. Vajha minél többen követnék e valóban szép és utánzásra méltó tettet!

— **Tanítói nyugdíj-alap.** A multban több eset fordulván elő, hogy az országos tanítói nyugdíj-alapra fölvetett tanítók közül némelyeken végrehajtás útján sem lehetett megvenni a hátrálékban maradt nyugdíjilletéket, az adóhiánytalok az ilyen illetékek törlését javasolták az illetékes felsőbb helyen. A Nagyméltóságú vallás és közoktatási Miniszter Úr ezen ügyben a tanfelügyelőségekhez intézett leiratában azt az elvi kijelentést tette, hogy a fent jelzett esetekben a hátrálék miatt szükségessé vált végrehajtás a tanító fizetése ellen vezetendő be, s szükség esetén az illető iskolafenntartón kell felhajtani a kérdéses összeget.

TARTALOM: Felhívás előfizetésre. A szerkesztőség. — A gyermeklapok. Brassai. — Az emlékező tehetség neveléséről. Zajzon Dénes. — Tárca. A régi és új miveltség. Dr. Ferenczi Zoltán. — Szemle. — Vegyesek.